

בענין כיבוד אב ואם - שיעור 584

I. מקור הענין (שמות כ - י"ג דברים ה - ט"ז)

- (א) ה^א ה^אה הכ^אתוב כ^איבוד אב ואם לכבוד המקום שהרי שלשתם שותפים באדם הקב"ה ואביו ואמו (קידושין ב:)
- (ב) ויש עוד מצוה לירא מפניהם שנאמר איש אמו ואביו תיראו (ויקרא י"ט - ג)
- (ג) וחילוק ביניהם שכיבוד הוא בקום ועשה כגון מאכיל ומשקה מלביש ומכסה ושהמורא הוא בשב ואל תעשה כגון שלא יושב במקומו ולא סותר את דבריו (שו"ת מכתם לדוד י"ד ל"ג) ולא יקראנה בשמו בחייו ולא במותו

II. כללי הענין והדוגמאות

- (א) העובר על כיבוד אב ביטל מצות עשה ועונשו גדול מאד שנעשה כמתנכר לאביו שבשמים (חינוך ל"ג) ויש שכתבו שאף המבזה אותם בלבו שהם קלים ובזויים בעיניו הוא בכלל ארור (חרדים פ"ט - עשין פ"ב)
- (ב) אשה נשואה פטורה מכיבוד אב בית יוסף (י"ד ר"מ) ושו"ע (י"ז) כתב הטעם דמשועבדת לבעלה ועיין בתוספות (קידושין ב:). ובטור דהטעם משום שאינה מצויה אצל אביה לטעם זה אם נמצאים האשה בבית האב חייבת כמו גרושה ואלמנה חייבות ואם אין הבעל מקפיד חייבת (ש"ך י"ט) ובמורא אב ואם אף הנשואה חייבת שלא לסתור את דבריו ויש שכתבו שגם ממורא פטורה (אנציקלופדיה תלמודית כ"ו - זף כ"ז)
- (ג) חייב אדם לכבד חמיו (סעיף כ"ד) וצ"ע באשתו דפטורה מכיבוד אב עיין בבה"ט דהיינו במקצת כבודו לחמיו
- (ד) חמיו וחמותו רשעים אינו חייב בכבודם וה"ה אביו ואמו (רמ"א י"ח) והטור ולא כהרמב"ם
- (ה) חייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו (רמ"א כ"ד) כגון להביא מאכלים
- (ו) אין הבן חייב לשמוע להאב ללישא איזה אשה (רמ"א כ"ה בשם תשובת מהרי"ק) (כ) שהרי אפילו לענין ממון נפסקה ההלכה משל אב ולא משל בן דזה מצוה שבגופו (פתחי תשובה כ"ג) (כ) דצוואת האב משום נדנוד עבירה שהקפידו שיקח אשה אשר יחפוץ בה (ז) דאין בכח האב לצוות על בנו אלא במילתא דשייך האב בגווה
- (ז) תלמיד שרוצה ללכת לעיר אחרת ללמוד שנראה לו שילמוד שם יותר טוב מותר לילך שם אפילו אם אביו כנגדו (שו"ע כ"ה בשם התה"ד) וראיה מיעקב אבינו שלמד תורה בבית עבר ארבע עשר שנה וה"ה לבת (אוצר כיבוד אב ואם לוח ט"ג בשם רב פנחס שיינברג) אבל לשאר מצוות צריך ליטול מהם רשות וכ"ש לדבר הרשות (אם לא שנצרך לצורך פרנסתו) דהעוסק במצוה פטור מן המצוה משא"כ תלמוד תורה דגדולה מכיבוד אב ומ"מ הכל תלוי בטעמי האב והבן (ערוך השלחן ל"ז) ואבאר
- (ח) אמו חסרה דעת (עיין בקידושין ל"ב) לא שייך עשה דכיבוד כלל ולית ביה אלא משום עשה דמורא (אוצר כיבוד אב ואם זף קס"ז) ואבאר
- (ט) אמר לו אביו השקני מים ואמו אומרת השקני מים מניח אמו ועוסק בכבוד אביו (קידושין ל"ב) י"ד ר"מ - י"ד) ואם היא מגורשת מאביו שניהם שוים ולא יזה מהם שירצה יקדים
- (י) אם האב שאלו מה אמרה לו אמו ויודע דלכשיגיד לו האמת יכעוס עליה לא יגיד לו מה

שצוותה ומותר לשנות מפני השלום (ערוך השלחן מ"ח)

- (יא) צו הרופאים שלא יאכל מאכל זו והאב מבקשו מבנו ואמר לבנו שאם לא יתן לו לא ימחול אסור ליתן לו (ערוך השלחן ע"ט)
- (יב) אסור ליכנס למקוה אם אביו רבו וחמותו בזמן הזה (רמ"א רמ"ז - ט"ז) ברם במקום חשש סכנה להאב פשיטא דשרי להבין לשמשו במרחץ שא"א בענין אחר (שו"ת מנחת יצחק ד - ס"ז - ח ושם דף קפ"ז)
- (יג) אף לאחר מיתה אפשר דשייך האיסור ומטעם זה ראוי להתמיר לאסור על הבן לטהר את אביו או חמיו הנפטרים (אג"מ יו"ד ז - קמ"ז) ועל נכד לטהרת זקנו מותר שלא מצינו שנכד יהיה אסור לרחוץ עם זקנו במרחץ וא"כ פשוט שמותר (ע"ט)
- (יד) אביו אינו רשע רק שמתנהג במדות רעות וכן אם הוא שכור טוב שיתרחק את עצמו ממנו (ערוך השלחן ל"ג)
- (טו) צריך לכויין בשעת קיום המצוה שעושה כן משום ציווי ה' ולא משום דבר שכליות (טז) אין אומרים עשה דוחה לא תעשה אם האב מצוה לבנו לעבור אפילו איסור דרבנן דאין כאן מצוות כיבוד אב ואבא (ערוך השלחן ל"ד)
- (יז) דאם האב עני ואין לו בנים שיזונו אותו וחתנו הוא עשיר כופין אותו לזונו במעות צדקה שלו שלא גרע מקרובו
- (יח) אחיו הגדול צריך לכבדו אבל לא השני אף שהוא גדול בשנים ממנו (באר היטב י"ז) וכתב הרמב"ם שחייב לכבדו כלאביו
- (יט) לא יקראנו בשמו (קידושין ל"ח): ועיין באג"מ (יו"ד ח - קל"ג) דיש לחלק בין כתיבה להזכרה בפה וכן כתב השו"ת יביע אומר (יו"ד ז - ט"ו - ח) אף דכתיבה כדיבור דמי אין זלזול רק כדיבור וכן חותמין בגיטין וככתובות פלוני בן פלוני וכן המחבר בספר כותב אני משה בן מיימון או אשר בן יחיאל (הרא"ש) וכן במכתב מותר אפילו אם אין כותבין התואר ואח"כ שמו ועיין באג"מ (ע"ט) דאף שסובר דבכתיבה שרי להזכיר שם אביו אפשר שיהיה אסור בלא תואר ועוד דמהנו מחילה אם ידוע להבין שאין אביו מקפיד ורק דרך סיפור לאחרים ולא כשפונה אליו בשמו
- (כ) אם אביו רבו קורא אותו רבי אבל ברבו שאינו מובהק קורא אותו אבא (רמ"א רמ"ז - ח) והמנהג לקוראו אבא (ש"ך ח)
- (כא) דוקא ברבו הותר להזכירו בתוספת תואר מורי ורבי פלוני אבל באביו כיון שאין לו אלא אב אחד אסור (ביש"ש קידושין ס"ה) וכ"כ האג"מ (יו"ד ח - קל"ג) וכ"כ הפתחי תשובה (ז) אמנם הגר"א (רמ"ז - ל"ו) הביא דעת החיד"א דבקדימת תואר אבא מורי וכדומה מותר אמנם האג"מ כתב דדעת הגר"א דוקא ביחיד שרי אבל למי שדורש ברבים וכעובדא דמר בר רב אשי אסור ומנהג אשכנז דתואר אינו מועיל ומנהג ספרד דמועיל (יביע אומר יו"ד ז - י"ג - ח) ובמקום שאי אפשר בלתי הזכרת השם ואפילו במקום רק צורך קצת הכרח מותר (פתחי תשובה ז) דיש אומרים דהעיקר כהחיד"א והגר"א דאפילו לומר פלוני אבי מורי מותר וראיה מצאנו בגמרא יוחאי אבא ינאי אבא וע"ע באג"מ (ע"ט) דמה שאמר שלמה כמה פעמים בתפלתו דוד אבי דכיון שהוא אמר בתפלה לפני השי"ת אין לחלוק כבוד לבשר ודם יוחאי אבא מותר שהוא שבח גדול להאב של רבי שמעון בן יוחאי ועוד דבמקומותינו מותר לקרות לאחרים ששם כשם אביו בפניו שהבנים קורין לאביהם רק אבא ולא יטעו אם אין השם פלאי ולמעשה דעת האג"מ דאם לא מחל אביו או אינו מקפיד אין להתיר ובפרט שדעת הרעק"א (י"ט) שמצוה איכא אף שמחל